

Papa Franjo

LAUDATO SI'

ENCIKLIKA O BRIZI ZA ZAJEDNIČKI DOM

Prijevod s talijanskoga:

Slavko Antunović

Stručna lektura:

Stjepan Baloban

Jezična lektura:

Katica Majdandžić-Stupac

Karmela Prosoli

Korektura:

Karmela Prosoli

Izdaje: Kršćanska sadašnjost d.o.o., Zagreb, Marulićev trg 14

Za nakladnika: Stjepan Brebrić

Izdaje se s dopuštenjem crkvenih vlasti.

Tisak: Kerschoffset Zagreb d.o.o.

Naklada: 2000

ISBN 978-953-11-0943-7

Tiskano u kolovozu 2015.

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 000911448.

PAPA FRANJO

LAUDATO SI'

ENCIKLIKA
O BRIZI ZA ZAJEDNIČKI DOM

KRŠĆANSKA SADAŠNJOST
ZAGREB, 2015.

Naslov izvornika:

Lettera enciclica *Laudato si'* del santo padre Francesco
sulla cura della casa comune

© Libreria Editrice Vaticana, 2015.

© za hrvatsko izdanje: Kršćanska sadašnjost d.o.o., Zagreb, 2015.

1. »*LAUDATO SI', mi' Signore*« – »*Hvaljen budi, moj Gospodine*« pjevao je sveti Franjo Asiški. U toj lijepoj pjesmi podsjeća nas da je naš zajednički dom također poput sestre s kojom dijelimo svoj život i poput lijepe majke koja nas prima u svoje ruke: »Hvaljen budi, moj Gospodine, za sestru našu, majku Zemlju koja nas uzdržava i nama upravlja i izvodi plodove razne i šareno cvijeće i travu.«¹

2. Ta sestra jeca zbog zla koje joj nanosimo, zbog neodgovornog korištenja i zloporabe dobara koje je Bog stavio u nju. Odrastali smo misleći da smo njezini vlasnici i gospodari, kojima je dopušteno pljačkati je do mile volje. Nasilje koje prebiva u ljudskom srcu, ranjenom grijehom, očituje se također u znakovima bolesti koje primjećujemo u tlu, vodi, zraku i živim bićima. Zbog toga se među najzanemarenije i najzlostavljanije siromašne ubraja naša potlačena i opustošena zemlja, koja »se muči u porođajnim bolima« (*Rim* 8, 22). Zaboravljamo da smo mi sami prah (*usp. Post* 2, 7). Sâmo naše tijelo sastavljeno je od istih elemenata od kojih i naš planet, njegov zrak udišemo i njegova nas voda oživljuje i osvježava.

¹ *Pjesma brata Sunca: Fonti Francescane (FF)*, 263; *Franjevački izvori (FI)*, 116–117.

Prema ničemu na ovome svijetu ne možemo biti ravnodušni

3. Prije više od pedeset godina, dok se svijet ljuljao na rubu nuklearnog rata, sveti papa Ivan XXIII. napisao je encikliku kojom ne samo da je odbacio rat nego je podastro i plan za mir. Uputio je svoju poruku *Pacem in terris* »cijelom katoličkom svijetu«, ali je dodao: »a jednako tako svim ljudima dobre volje«. Sada, dok uništavanje okoliša poprima globalne razmjere, želim se obratiti svim osobama koje žive na našem planetu. U svojoj pobudnici *Evangelii gaudium* obratio sam se članovima Crkve kako bih ih potaknuo na trajnu misijsku obnovu. U ovoj enciklici posebno želim ući u dijalog sa svima o našem zajedničkom domu.

4. Osam godina nakon poruke *Pacem in terris*, 1971., blaženi Pavao VI. osvrnuo se na ekološku problematiku, predstavivši je kao krizu koja je »dramatična posljedica« nekontroliranoga čovjekova djelovanja: »Nepromišljenim iskorištavanjem prirodnih dobara, on riskira da je uništi te riskira da i sam postane žrtvom tog srozavanja.«² Govorio je također u Organizaciji za prehranu i poljoprivredu UN-a o mogućnosti da »pod utjecajem industrijske civilizacije [...] dođe do prave eko-

² Apostolsko pismo *Octogesima adveniens* (14. svibnja 1971.), 21: AAS 63 (1971.), 416–417.

loške katastrofe«, ističući »hitnost i nužnost radikalnog zaokreta u čovjekovu ponašanju«, jer »zadivljujući znanstveni napredci, zapanjujući tehnološki izumi, čudesni ekonomski rast, ma koliko veliki bili, ako nisu združeni s istinskim društvenim i moralnim napretkom, na kraju će se okrenuti protiv čovjeka«.³

5. Sveti Ivan Pavao II. toj je temi pridavao sve veću pozornost. U svojoj prvoj enciklici iznio je opažanje da čovjek »ne zamjećuje druga značenja svog prirodnog okoliša osim onih koja služe za neposrednu upotrebu i potrošnju«.⁴ Poslije je pozvao na globalno ekološko obraćenje.⁵ No istodobno je primijetio kako se premalo nastoji oko toga »da se održe moralni uvjeti autentične 'ljudske ekologije'«.⁶ Uništenje čovjekova okoliša nešto je vrlo ozbiljno, ne samo zato što je Bog povjerio čovjeku brigu za svijet nego i zato što je sam ljudski život dar koji treba zaštititi od raznih oblika obezvrjeđivanja. Svaka težnja za zaštitom i poboljšanjem svijeta zahtijeva duboku promjenu, »mijenjajući stilove života, mode, proizvode i potrošnje, ustaljene strukture moći

³ *Govor o 25. obljetnici osnutka FAO-a* (16. studenoga 1970.), 4: AAS 62 (1970.), 833.

⁴ Enciklika *Redemptor hominis* (4. ožujka 1979.), 15: AAS 71 (1979.), 287.

⁵ Usp. *Kateheza* (17. siječnja 2001.), 4: *Insegnamenti*, 24/1 (2001.), 179.

⁶ Enciklika *Stota godina. Centesimus annus* (1. svibnja 1991.), 38: AAS 83 (1991.), 841.

koje danas vladaju društvom«. ⁷ Istinski ljudski razvoj posjeduje moralno značenje i pretpostavlja puno poštovanje ljudske osobe, ali mora posvećivati i pozornost svijetu koji nas okružuje i »voditi računa o naravi svakoga bića i o njegovoj uzajamnoj povezanosti u uređenom sustavu«. ⁸ Stoga, čovjekova sposobnost da preobražava stvarnost mora biti u skladu s izvornim Božjim darivanjem svega što postoji. ⁹

6. Moj prethodnik Benedikt XVI. također je predložio da se »uklone strukturalni uzroci smetnji u funkcioniranju svjetske ekonomije i da se isprave modeli rasta koji se nisu pokazali sposobnima zajamčiti poštovanje okoliša«. ¹⁰ Primijetio je da se svijet ne može analizirati izdvajajući jedan od njegovih vidova, jer »knjiga prirode jedna je i nedjeljiva« i uključuje okoliš, život, spolnost, obitelj, društvene odnose i druge vidove. Iz toga slijedi da je »srozavanje prirode usko povezano s kulturom koja oblikuje ljudski suživot«. ¹¹ Papa Benedikt XVI. pozvao nas je da prepoznamo kako je prirodni okoliš pun rana

⁷ *Isto*, 58: 863.

⁸ IVAN PAVAO II., Enciklika *Sollicitudo rei socialis* (30. prosinca 1987.), 34: *AAS* 80 (1988.), 559.

⁹ Usp. ISTI, *Stota godina. Centesimus annus* (1. svibnja 1991.), 37: *AAS* 83 (1991.), 840.

¹⁰ BENEDIKT XVI., *Govor Diplomatskom zboru akreditiranom pri Svetoj Stolici* (8. siječnja 2007.): *AAS* 99 (2007.), 73.

¹¹ ISTI, Enciklika *Caritas in veritate* (29. lipnja 2009.), 51: *AAS* 101 (2009.), 687.

koje smo mu zadali svojim neodgovornim ponašanjem. Društveno okruženje ima također svoje rane. Ali sve su one zapravo uzrokovane istim zlom, to jest idejom da ne postoje nepobitne istine koje vode naš život, te je stoga ljudska sloboda bezgranična. Zaboravlja se da »čovjek nije samo sloboda koja se stvara od sebe. Čovjek ne stvara samoga sebe. On je duh i volja, ali i priroda«. ¹² Očinskom nas je brigom pozvao da prepoznamo kako je stvoreni svijet izložen pogibelji »tamo gdje smo mi posljednje instancije, gdje je sve što postoji jednostavno naše vlasništvo i trošimo to samo za sebe. A rasipnički odnos prema stvorenom svijetu započinje tamo gdje više ne priznajemo nijednu višu instanciju od nas samih, već gledamo samo sebe«. ¹³

Ujedinjeni istom brigom

7. U tim se izjavama papâ osjeća odjek razmišljanja brojnih znanstvenika, filozofa, teologa i društvenih organizacija, koji su obogatili crkvenu misao o tim pitanjima. Ne možemo ipak ignorirati činjenicu da su izvan Katoličke crkve druge Crkve i kršćanske zajednice – kao i druge religije – izrazile duboku brigu i pru-

¹² ISTI, *Govor u njemačkom Bundestagu*, Berlin (22. rujna 2011.): AAS 103 (2011.), 664.

¹³ ISTI, *Obraćanje kleru iz biskupija Bolzano-Bressanone* (6. kolovoza 2008.): AAS 100 (2008.), 634.

žile dragocjena razmišljanja o tim temama koje su nam svima na srcu. Kako bih naveo samo posebno važan primjer, ukratko ću podsjetiti na doprinos dragoga ekumenskog patrijarha Bartolomeja, s kojim dijelimo nadu u puno crkveno jedinstvo.

8. Patrijarh Bartolomej posebno je govorio o nužnosti da se svi pokajemo zbog svojega lošeg postupanja prema planetu, jer »u mjeri u kojoj svi mi uzrokuje male ekološke štete« pozvani smo prepoznati »svoj, manji ili veći, doprinos izobličavanju i uništavanju okoliša«. ¹⁴ On je više puta to odlučno i uvjerljivo potvrdio, pozivajući nas da priznamo grijeh protiv stvaranja: »To što ljudi uništavaju biološku raznolikost u Božjem stvaranju; to što ljudi ugrožavaju cjelovitost Zemlje i pridonose klimatskoj promjeni, lišavajući zemlju njezinih prirodnih šuma ili uništavajući njezina vlažna područja; to što ljudi truju vodu, tlo, zrak: sve su to grijesi.« ¹⁵ Zato jer je »zločin protiv prirode zločin protiv nas samih i grijeh protiv Boga«. ¹⁶

9. Istodobno, Bartolomej je upozorio na etičke i duhovne korijene ekoloških problema, koji nas pozivaju tra-

¹⁴ *Poruka za Dan molitve za očuvanje stvorenog svijeta* (1. rujna 2012.).

¹⁵ *Govor u Santa Barbari*, Kalifornija (8. studenoga 1997.); usp. John CHRYSAVGIS, *On Earth as in Heaven: Ecological Vision and Initiatives of Ecumenical Patriarch Bartholomew*, Bronx, New York, 2012.

¹⁶ *Isto*.

žiti rješenja ne samo u tehnologiji već i u promjeni čovjeka, jer ćemo se u protivnom baviti samo simptomima. Predložio nam je da prijedemo s potrošnje na žrtvu, s pohlepe na velikodušnost, s rasipanja na sposobnost dijeljenja, u askezi koja »znači naučiti davati, a ne jednostavno odricati se. To je način ljubljenja, postupnog prijelaza s onoga što ja želim na ono što treba Božji svijet. To je oslobođenje od straha, pohlepe i navezanosti«. ¹⁷ Kao kršćani također smo pozvani »prihvatiti svijet kao sakrament zajedništva, kao način dijeljenja s Bogom i s bližnjim u globalnim razmjerima. Naše je skromno uvjerenje da se božansko i ljudsko susreću u najsitnijoj pojedinosti svijeta koji je Bog stvorio, koji tvori neraskidivu cjelinu, čak i u najsitnijem zrnju prašine našega planeta«. ¹⁸

Sveti Franjo Asiški

10. Ne želim nastaviti svoje izlaganje u ovoj enciklici a da ne spomenem lijep i poticajan primjer. Uzeo sam njegovo ime kao vodilju i nadahnuće u svom izboru za rimskog biskupa. Vjerujem da je Franjo primjer *par excellence* brige za ono što je slabo i jedne cjelovite ekologije, življene s radošću i vjerodostojno. On je svetac

¹⁷ *Predavanje u samostanu u Utsteinu*, Norveška (23. lipnja 2003.).

¹⁸ Govor »*Global Responsibility and Ecological Sustainability: Closing Remarks*«, I. sastanak na vrhu u Halkiju, Istanbul (20. lipnja 2012.).

zaštitnik svih onih koji proučavaju i rade na području ekologije, i vrlo je omiljen također među nekršćanima. Pokazao je posebnu brigu za Božje stvaranje i za najsiromašnije i odbačene. Volio je i bio je silno omiljen zbog svoje radosti, svojega velikodušnog sebedarja, svojega srca, otvorenoga svima. Bio je mistik i hodočasnik koji je živio u jednostavnosti i čudesnom skladu s Bogom, s drugima, s prirodom i sa samim sobom. U njemu se vidi u kojoj su mjeri neraskidivo povezani briga za prirodu, pravednost prema siromašnima, zauzimanje za društvo i unutarnji mir.

11. Njegovo nam svjedočanstvo također pokazuje da cjelovita ekologija iziskuje otvorenost prema kategorijama koje nadilaze jezik egzaktnih znanosti ili biologije i dovode nas do same čovjekove biti. Kao što se događa kada se zaljubimo u nekoga, tako svaki put kada bi Franjo gledao sunce, mjesec, najmanje životinje, iz srca bi mu se vinula pjesma i u svoju hvalu uključivao bi sva stvorenja. On je razgovarao s cijelim stvorenim svijetom, propovijedao je čak i cvjetovima i »pozivao ih da hvale Gospodina kao da su razumni«. ¹⁹ Njegova reakcija na svijet koji ga okružuje bila je nešto mnogo više od intelektualnog razumijevanja ili ekonomske računice, jer je za njega svako stvorenje bilo sestra, s kojom su ga vezali prisni odnosi. Njegov učenik sveti Bonaventura go-

¹⁹ TOMA ČELANSKI, *Prvi životopis sv. Franje*, XXIX., 81: FF 460 (FI 290).

vorio je da »promatrajući Boga kao prvi početak svega, bio je ispunjen silnom ljubavlju, i najnezatnije bi stvorove nazivao imenima brata i sestre«. ²⁰ To se uvjerenje ne može prezreti kao iracionalni romantizam, jer utječe na opredjeljenja koja uvjetuju naše ponašanje. Ako pristupamo prirodi i okolišu bez te otvorenosti divljenju i čuđenju, ako više ne govorimo jezik bratstva i ljepote u našem odnosu sa svijetom, naša će stajališta biti stajališta gospodara, potrošača i pukog izrabljivača prirodnih dobara, koji nije sposoban postaviti granice svojim neposrednim interesima. I obratno, ako osjećamo duboku povezanost sa svime što postoji, umjerenost i briga javit će se same od sebe. Siromaštvo i skromnost svetoga Franje nisu bili samo površna askeza, nego nešto dublje: odricanje od toga da se stvarnost učini pukim predmetom korištenja i vladanja.

12. S druge strane, sveti Franjo, vjeran Pismu, predlaže nam da prepoznamo prirodu kao divnu knjigu u kojoj nam Bog govori i prenosi nam tračak svoje ljepote i svoje dobrote: »Jer prema veličini i ljepoti stvorova možemo, po sličnosti, razmišljati o njihovom Tvorcu« (*Mudr* 13, 5) i »vječna njegova moć i božanstvo, onamo od stvaranja svijeta, umom se po djelima razabire« (*Rim* 1, 20). Zato je Franjo tražio da se u samostanu uvijek ostavi dio vrta neobrađen, da u njemu raste poljsko cvi-

²⁰ *Veći životopis sv. Franje*, VIII., 6: FF 1145 (FI 956).

jeće, kako bi oni koji bi mu se divili mogli uzdići misao Bogu, tvorcu tolike ljepote.²¹

Svijet je više od jednog problema koji treba riješiti, svijet je radostan misterij koji promatramo u veselju i hvali.

Moj apel

13. Hitan poziv da zaštitimo našu zajedničku kuću uključuje brigu da se cijela ljudska obitelj ujedini u traženju održivog i cjelovitog razvoja, jer znamo da se stvari mogu mijenjati. Stvoritelj nas ne napušta, on nikada ne posustaje u svojem planu ljubavi, ne kaje se što nas je stvorio. Čovječanstvo je još uvijek sposobno raditi zajedno na izgrađivanju našega zajedničkog doma. Želim ovdje ohrabriti sve, odati priznanje i zahvaliti svima onima koji, u najrazličitijim područjima ljudske aktivnosti, rade na tome da zajamče zaštitu našega zajedničkog doma. Posebnu zahvalnost zavrjeđuju oni koji se svim silama trude oko rješavanja dramatičnih posljedica uništavanja okoliša na živote najsiromašnijih na svijetu. Mladi od nas traže promjenu. Oni se pitaju kako je moguće težiti za tim da se gradi bolja budućnost, a ne misliti pritom na krizu okoliša i trpljenja isključenih.

²¹ Usp. TOMA ČELANSKI, *Drugi životopis sv. Franje*, CXXIV., 165: FF 750 (FI 778–779).

14. Upućujem hitan poziv na obnovu dijaloga o načinu na koji gradimo budućnost planeta. Trebamo suočavanje koje će nas sve ujediniti, jer izazov okoliša koji živimo i njegovi ljudski korijeni tiču se svih nas i pogađaju sve nas. Svjetski ekološki pokret već je postigao znatan napredak i doveo do osnivanja brojnih udruženja građana koji se zalažu za buđenje svijesti kod ljudi o tim izazovima. Nažalost, mnogi se napori upravljeni k traženju konkretnih rješenja za krizu okoliša često izjalove ne samo zbog protivljenja moćnikâ nego i zbog opće nezainteresiranosti. Stajališta koja predstavljaju zapreku u pronalaženju rješenja, također među vjernicima, kreću se od nijekanja problema do ravnodušnosti, nehajne rezignacije ili slijepog povjerenja u tehnološka rješenja. Trebamo novu sveopću solidarnost. Kao što su južnoafrički biskupi rekli, »potrebni su talenti i uključenost *sviju* kako bi se popravila šteta koju su ljudi nanijeli Božjem djelu stvaranja«. ²² Svi možemo dati svoj obol brizi za stvoreni svijet kao Božja stvorenja, svatko vlastitom izobrazbom i iskustvom, vlastitim inicijativama i sposobnostima.

15. Nadam se da će nam ova enciklika, koja se pridodaje socijalnom učenju Crkve, pomoći prepoznati veličinu, hitnost i ljepotu izazova koji je pred nama. Najprije ću iznijeti kratak prikaz raznih vidova današ-

²² KONFERENCIJA KATOLIČKIH BISKUPA IZ JUŽNE AFRIKE, *Pastoral Statement on the Environmental Crisis* (5. rujna 1999.).

nje ekološke krize kako bih ujediniio ponajbolje plodove danas dostupnoga znanstvenog istraživanja, puštajući da nas oni dotaknu u dubinu i pruže konkretan temelj etičkom i duhovnom putu koji slijedi. Polazeći od te perspektive, ponovit ću neka obrazloženja koja se oslanjaju na judeo-kršćansku tradiciju, a koja mogu dati veću dosljednost našem zauzimanju za okoliš. Zatim ću pokušati doprijeti do korijenâ sadašnjeg stanja tako da dokućim ne samo znakove već i dublje uzroke. Tako ćemo moći predložiti ekologiju koja će, u svojim različitim vidovima, ujediniti specifično mjesto koje ljudsko biće zauzima u ovome svijetu i njegove odnose sa stvarnošću koja ga okružuje. U svjetlu tog promišljanja iznijet ću neke šire prijedloge za dijalog i djelovanje, koji uključuju i svakoga od nas i međunarodnu politiku. Na kraju, budući da sam uvjeren kako svaka promjena treba motivacije i odgojni proces, predložit ću neke nadahnute smjernice za ljudski razvoj, sadržane u bogatoj riznici kršćanskoga duhovnog iskustva.

16. Iako svako poglavlje ima vlastitu temu i specifičnu metodologiju, ponovno će se vraćati i promatrati, iz nove perspektive, važna pitanja koja su obrađivana u prethodnim poglavljima. To se posebno odnosi na važne teme koje se provlače kroz cijelu encikliku. Primjerice, najdublja povezanost siromašnih i krhkosti planeta, zatim uvjerenje da je sve na svijetu duboko povezano, kritika novih paradigmi i oblika moći koji proizlaze iz

tehnologije, poziv na traženje drugih načina razumijevanja gospodarenja i napretka; vlastita vrijednost svakog stvorenja, značenje ekologije za ljude, potreba za iskrenom i otvorenom raspravom, velika odgovornost međunarodne i mjesne politike, kultura odbacivanja i prijedlog novog načina života. Te teme neće nikada biti zaključene ili napuštene, nego uvijek iznova oblikovane i obogaćivane.

ČETVRTO POGLAVLJE

CJELOVITA EKOLOGIJA

137. Budući da je sve usko međusobno povezano i da današnji problemi traže pogled koji će uzeti u obzir sve vidove svjetske krize, predlažem da sada promotrimo neke elemente *cjelovite ekologije*, koja jasno obuhvaća ljudske i društvene dimenzije.

I. EKOLOGIJA OKOLIŠA, EKONOMSKA
EKOLOGIJA I SOCIJALNA EKOLOGIJA

138. Ekologija proučava odnose između živih organizama i okoliša u kojem se razvijaju. To nužno podrazumijeva razmišljanje i raspravu o uvjetima potrebnima za život i opstanak društva, kao i iskrenost potrebnu da se preispitaju određeni modeli razvoja, proizvodnje i potrošnje. Nije suvišno naglasiti kako je sve međusobno povezano. Vrijeme i prostor nisu neovisni jedno o drugom, a čak

se ni atomi ili subatomske čestice ne mogu promatrati odvojeno. Baš kao što su različiti vidovi planeta – fizički, kemijski i biološki – međusobno povezani, tako i žive vrste tvore mrežu koju nikada nećemo do kraja istražiti i razumjeti. Veći dio našega genetskog kôda dijele mnoga živa bića. Iz toga slijedi da rascjepkanost znanja i izdvojeni podatci zapravo mogu postati oblik neznanja ako nisu uklopljeni u šire shvaćanje stvarnosti.

139. Kada govorimo o »okolišu«, ono što pod tim doista mislimo jest poseban odnos između prirode i društva koje živi u njemu. To nas priječi promatrati prirodu kao nešto odvojeno od nas ili kao puko okruženje u kojem živimo. Mi smo dio prirode, uključeni smo u nju i tako smo u stalnoj interakciji s njom. Kako bi se otkrili razlozi zbog kojih je neko mjesto onečišćeno, nužno je proučiti funkcioniranje društva, njegovu ekonomiju, njegove obrasce ponašanja i načine na koje shvaća stvarnost. S obzirom na razmjere promjena, više nije moguće pronaći određen i zaseban odgovor za svaki dio problema. Bitno je tražiti cjelovita rješenja u kojima će se uzeti u obzir interakcije prirodnih sustava unutar njih samih te s društvenim sustavima. Suočeni smo ne s dvije odvojene krize, jednom okoliša, a drugom društvenom, nego s jednom jedinom i kompleksnom krizom, socio-okolišnom krizom. Smjerovi za rješenje zahtijevaju cjelovit pristup borbi protiv siromaštva, vraćanju dostojanstva isključeni-
ma i istodobno zaštititi prirode.

140. Zbog brojnosti i raznolikosti čimbenika koje treba uzeti u obzir pri određivanju utjecaja konkretne poslovne aktivnosti na okoliš, nužno je istaknutu ulogu dati istraživačima, olakšati njihovu interakciju, te osigurati široku akademsku slobodu. To stalno istraživanje treba također omogućiti bolje razumijevanje uzajamnog odnosa između različitih stvorenja, i kako ona oblikuju veće jedinice, koje danas nazivamo »ekosustavima«. Te sustave uzimamo u razmatranje ne samo zato da ustanovimo kako ih je najbolje razumno koristiti nego i zato što oni posjeduju samostalnu vrijednost koja je neovisna od te koristi. Kao što je svaki organizam, kao Božje stvorenje, dobar i vrijedan divljenja u samom sebi, isto vrijedi i za skladnu cjelinu organizama koji postoje u određenom prostoru i koji funkcioniraju kao sustav. Iako često toga nismo svjesni, samo naše postojanje ovisi o toj cjelini. Trebamo podsjetiti na to da ekosustavi djeluju na sekvestraciju ugljičnog dioksida, na pročišćavanje vode, kontrolu bolesti i epidemija, sastav tla, razgradnju otpada i na mnoga druga područja koja previđamo ili za koja jednostavno ne znamo. Nakon što postanu toga svjesni, mnogi ljudi počinju shvaćati da živimo i djelujemo na temelju stvarnosti koja nam je prethodno darovana, koja prethodi našim sposobnostima i našem postojanju. Dakle, kada govorimo o »održivom korištenju«, uvijek u to treba uključiti promatranje regenerativne sposobnosti svakog ekosustava u svojim različitim područjima i vidovima.

141. Ekonomski rast, sa svoje strane, teži tomu da proizvodi predvidljive reakcije i određenu standardizaciju, s ciljem pojednostavnjivanja procesâ i smanjenja troškova. Zato je potrebna »ekonomska ekologija« koja je sposobna pozvati na širi pogled na stvarnost. Naime, »zaštita okoliša mora biti sastavni dio procesa razvoja i ne smije se promatrati zasebno«. ¹¹⁴ U isto vrijeme prije-ko nam je potreban humanizam koji može okupiti različita područja znanja, uključujući ekonomiju, u cilju stvaranja cjelovitije i ujedinjene vizije. Danas se analiza ekoloških problema ne može odvojiti od analize ljudskog, obiteljskog, radnog i urbanog konteksta, niti od odnosa svakog pojedinca sa samim sobom, iz čega proizlazi određeni način odnosa prema drugima i prema okolini. Postoji uzajamna povezanost između ekosustavâ i različitih sfera društvene interakcije, i tako se još jednom pokazuje da je »cjelina veća od dijela«. ¹¹⁵

142. Ako je sve u odnosu, tada i zdravlje institucija nekog društva ima posljedice za okoliš i kvalitetu ljudskog života: »Svaka povreda solidarnosti i građanskoga prijateljstva štetno utječe na okoliš.« ¹¹⁶ U tom smislu,

¹¹⁴ *Deklaracija iz Rija o okolišu i razvoju* (14. lipnja 1992.), Načelo 4.

¹¹⁵ Apostolska pobudnica *Evangelii gaudium* (24. studenoga 2013.), 237; *AAS* 105 (2013.), 1116.

¹¹⁶ BENEDIKT XVI., Enciklika *Caritas in veritate* (29. lipnja 2009.), 51; *AAS* 101 (2009.), 687.

socijalna ekologija nužno je institucionalna i postupno se proteže na cijelo društvo, od primarne društvene skupine, obitelji, sve do međunarodnog života prolazeći kroz lokalnu zajednicu i državu. Unutar svakoga društvenog sloja, a i među njima, razvijaju se institucije koje reguliraju ljudske odnose. Sve što šteti tim institucijama ima negativne posljedice, kao što su gubitak slobode, nepravda i nasilje. Različite zemlje imaju relativno nisku razinu institucionalne učinkovitosti, što stvara velike teškoće narodu, dok to ide u prilog onima koji iz te situacije izvlače korist. Kako u državnoj upravi tako i na različitim razinama civilnog društva, odnosno u odnosima između samih pojedinaca, bilježi se sve češći nedostatak poštovanja zakona. Zakoni mogu biti napisani u ispravnom obliku, ali često ostaju mrtvo slovo na papiru. Možemo li se, dakle, nadati da će u takvim okolnostima zakoni i propisi koji se odnose na okoliš biti stvarno djelotvorni? Znamo, primjerice, da zemlje koje imaju jasan zakon o zaštiti šuma i dalje nijemo promatraju kršenja tih zakona. Usto, ono što se događa na nekom području može imati izravan ili neizravan utjecaj na druga područja. Tako, na primjer, korištenje droga u bogatim društvima stvara stalnu i sve veću potražnju za proizvodima koji se uvoze iz siromašnijih regija, gdje počinje cvasti korupcija, uništavaju se životi, a stanje okoliša postaje sve gore.

II. KULTURNA EKOLOGIJA

143. Uz prirodnu baštinu postoji i povijesna, umjetnička i kulturna baština, koja je također ugrožena. Ona je sastavni dio zajedničkog identiteta nekog mjesta i temelj na kojem treba graditi grad po mjeri čovjeka. Nije riječ o tome da se ruše stari i grade novi gradovi koji će hipotetično biti više ekološki, ali ne i nužno privlačni za život. Potrebno je povezati povijest, kulturu i arhitekturu određenog mjesta tako da se očuva njegov izvorni identitet. Zato ekologija također zahtijeva brigu za kulturna dobra čovječanstva u širem smislu. Točnije rečeno, ona traži veću pozornost prema lokalnim kulturama pri proučavanju pitanja vezanih uz okoliš, promičući dijalog između tehničko-znanstvenog jezika i jezika običnog čovjeka. Kulturu ne treba shvaćati samo kao spomenike iz prošlosti; to je nadasve živa, dinamična i sudionička sadašnja stvarnost, koja se ne može isključiti u trenutku u kojem se preispituje čovjekov odnos prema okolišu.

144. Konzumeristički način shvaćanja čovjeka, potpomognut mehanizmima današnje globalizirane ekonomije, teži homogenizirati kulture i oslabiti golemu kulturnu raznolikost, koja je blago čovječanstva. Zato pokušaji rješavanja svih problema uniformiranim propisima ili tehničkim zahvatima mogu dovesti do toga

Dokumenti 169

